

J.C.

Redactie: Dr K. W. DAMMERMAN, Prof. Dr H. C. DELSMAN, Dr D. F. VAN SLOOTEN.

Vaste Medewerkers: Prof. Dr W. M. DOCTERS VAN LEEUWEN, Edw. JACOBSON,

Dr S. C. J. JOCHEMS, Dr S. LEEFMANS, J. C. VAN DER MEER MOHR Jr.,

:- Mej. Dr A. G. VORSTMAN. -:

Adres der Redactie: Van Imhoffweg 10, Buitenzorg

§ § ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN DER N. I. N. H. V. f 8.50 § §

ENKELE OPMERKINGEN OMTRENT HET GESLACHT BLYXA IN NEDERLANDSCH INDIË

Op een excursie van de Afdeeling Buitenzorg naar de plassen bij Tjibinoeng, $\pm$ 5 km ten oosten van Dépok, werden 2 soorten van waterplanten gevonden, welke beide behooren tot bovengenoemd geslacht. Ten einde den lezers een indruk te geven van den habitus is in figuur 1 de waarschijnlijk meest algemeene soort van Java afgebeeld. De habitus van beide soorten is volkomen gelijk; het is mij tenminste tot op heden niet mogen gelukken ze op het eerste oog te onderscheiden.

Blyxa behoort tot de Hydrocharitaceëen, een familie, welke nagenoeg geheel uit waterplanten is samengesteld, die zoowel in het zoete en brakke, als in het zoute water voorkomen. Het geslacht *Blyxa* echter is beperkt tot het zoete water en is te vinden in sawahs, poelen, moerassen, vijvers, afgedamde ravijnen en soms ook in vervuilde slokan, van de laagvlakte tot op ongeveer 1200 m boven zee. De planten zijn door middel van vele draadvormige wortels los in de modderlaag bevestigd; losdrijvende planten zijn dit slechts door toevallige omstandigheden. De eigenlijke stengel is een kort, dik, wortelstok-achtig stammetje, waaraan vele spitse, lijn-lancet-vormige, vliezige bladeren zijn bevestigd, die dicht opeengedrongen zitten als in een rozet. De planten vertoonen dus wat habitus betreft slechts een oppervlakkige gelijkenis met de Hollandsche scheren of waterkaarde en zijn niet stijf en gestekeld als deze. De bladeren zijn puntig, gaafrandig, naar den top geleidelijk toegespitst en naar den voet al of niet verbreed of steelvormig versmald. Het eerste komt

voor bij de steeds gedrongen korte exemplaren uit ondiep water, b.v. in sawahs en poelen, terwijl de lange lintvormige bladeren speciaal eigen zijn aan exemplaren uit diep water als vischvijvers en het midden van meren (niet langs de ondiepe oevers). De planten zijn doorgaans over het geheele oppervlak met een dun laagje slik bedekt, en bovendien, doch dit is speciaal het geval bij de wortels, roodgekleurd door ijzerverbindingen. De bloemen zijn ingeplant in de oksels der bladeren, staan op rolronde, vrij lange (in ondiep water korte) stelen, welke aan den top meestal

met een knik overgaan in een samengedrukt-6-kantige scheede, waarbij de knik dan in het vlak van de scheede ligt. Binnen deze scheede bevinden zich 1, zelden 2 tweéslachtige, 3-tallige bloemen. De kelk is $\frac{1}{2}$ -1 cm lang, de kroon daarentegen bereikt een lengte van $1-2\frac{1}{2}$ cm; de kroonbladen zijn wit en lijnvormig. Er zijn bij beide soorten 3 meeldraden. Het onderstandige rolronde vruchtbeginsel is binnen de dunne scheede besloten en bevat een groot aantal kleine zaden; het is naar den top snavelvormig versmald. De vruchtzetting geschiedt evenals bij vele waterplanten zeer snel na den bloei, terwijl ook de zaden snel kiemen. Tusschen en op de oude planten vindt

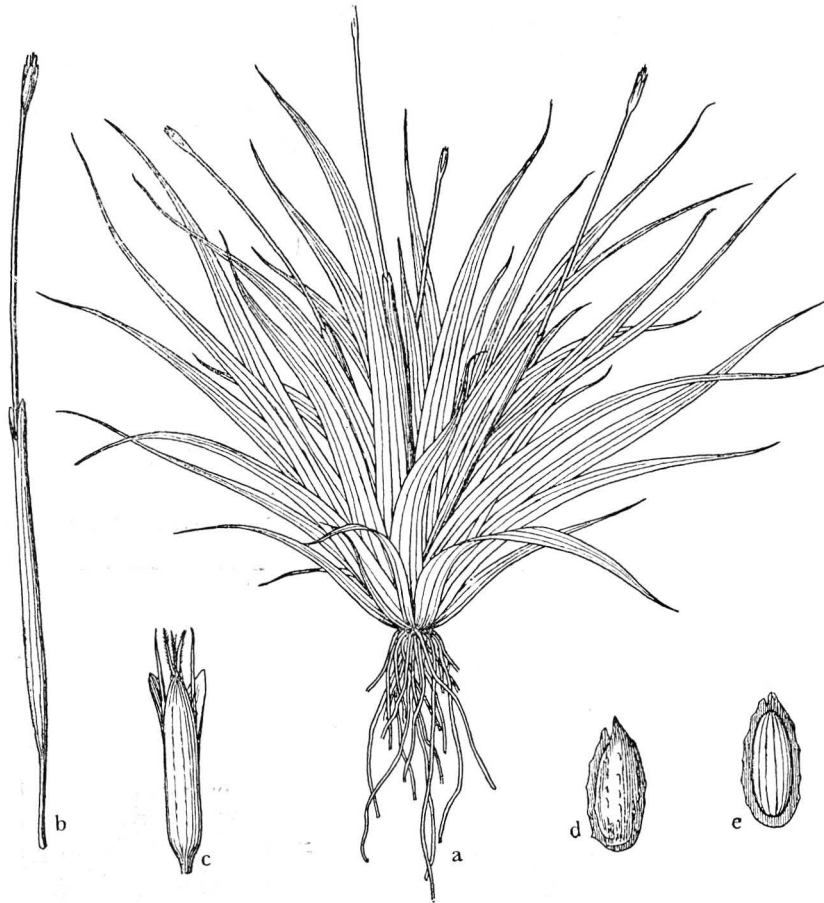

Fig. 1. *Blyxa oryzetorum* HOOK. F. — **a.** Bloeiende plant (verkl.). — **b.** Bloem met scheede. — **c.** Bloem. — **d.** Zaad. — **e.** Idem, overlangs doorgesneden. (b, c, d en e vergroot)

men niet zelden miniatuur-weitjes van honderden minimale, elkaar verdringende kiemplantjes, die tenslotte weer, zooals dat algemeen in de Natuur geschiedt, voor het grootste deel verloren gaan.

Van de volwassen planten steken de bloemen en soms ook de bladtoppen boven water uit. Ik vermoed echter, dat ook onder water de bestuiving kan plaats hebben, zooals bij tal van waterplanten nu en dan geschiedt.

De beide soorten worden onderscheiden naar den vorm der zaadhuid, zooals men in fig. 2 kan zien.

De eenige goed bekende en in het westen van den Archipel waarschijnlijk wijd verbreide soort *B. oryzetorum* HOOK. F. is beschreven van Voor-Indië en is dezelfde als *B. ceylanica* HOOK. F., welke van Ceylon, en eveneens dezelfde als *B. malayana* RIDL., welke van Malakka en Java opgegeven wordt. De zaden van deze soort (fig. 2a) zijn breed spoelvormig, beiderzijds stomp of zeer breed spits, met in al of niet goed te onderscheiden rijen staande, meer of minder duidelijke, kleine, doorgaans stompe knobbels.

Sedert kort is nu een tweede soort van *Blyxa* in onzen Archipel ontdekt, nl. *B. echinosperma* HOOK. F., welke tot nog toe slechts bekend was van Britsch-Indië. Deze is onmiddellijk, doch ook slechts hoofdzakelijk, te herkennen aan de zeer typische zaden (fig. 2b), die beiderzijds zijn uitgetrokken in een draadvormige punt, welke een lengte heeft van 3–9 mm, terwijl het oppervlak niet geknobbeld, doch gestekeld is. Deze stekeltjes komen, wat plaatsing betreft, overeen met de knobbeltjes der vorige soort. *B. echinosperma*, de gestekeld-zadige *Blyxa* dus, is op Java nog slechts van enkele plaatsen bekend; zij werd nl. in 1928 ingezameld achter Pasar Minggoe bij Mr. Cornelis, en in 1929, na speciaal zoeken, ook bij Mr. Cornelis achter het beroemde geïnunderde sawahcomplex achter het Europeesche kerkhof, waar ook de in den Maleischen Archipel alleen van deze plaats bekende *Tenagocharis latifolia* BUCH., behoorende tot de met de Hydrocharitaceën verwante familie der Butomaceën, nog

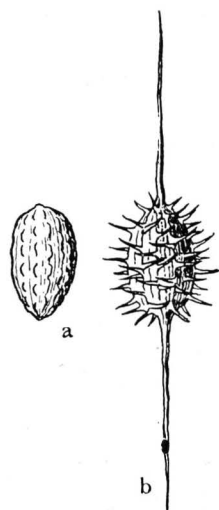

Fig. 2. Zaden (10×) van *B. oryzetorum* (a) en *B. echinosperma* (b).

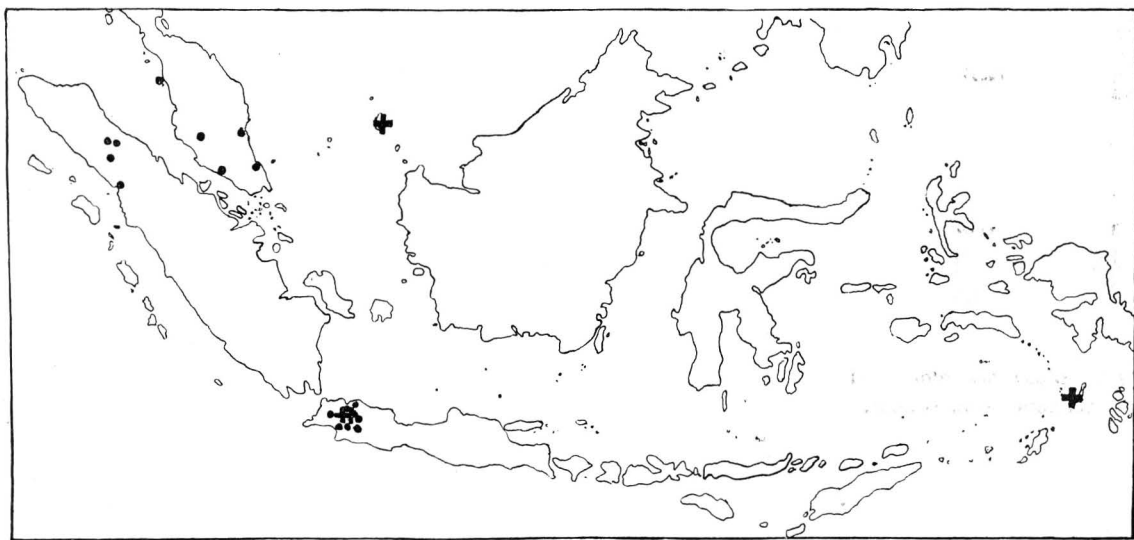

Fig. 3. Verspreiding van *Blyxa echinosperma* (+) en *Blyxa oryzetorum* (•) in den Archipel, voorzoover totnutoe bekend.

steeds in groote hoeveelheid te vinden is. De derde vindplaats is nu Tjibinoeng. Bij het meer van Tjitajam, ten noorden van Dépok, en op talrijke plaatsen rondom Buitenzorg heb ik er echter tevergeefs naar gezocht. De 2 soorten komen al of niet

door elkaar voor, hoewel ik aanvankelijk dacht, dat ze elkaar min of meer uitsloten. Al geven de zaden onmiddellijk uitsluitel, toch weet ik niet of op den duur dit verschil constant zal blijken te zijn, als men meer materiaal zal kunnen onderzoeken. Op het oogenblik zijn ze met het bloote oog dadelijk en scherp te onderscheiden.

Blyxa echinosperma is buiten Java, behalve in Britsch-Indië, totnutoe verzameld: ééns op de Natoena Eilanden, ééns in Zuid-Borneo en ééns op Klein Kai. Daar ze volgens menschelijke en botanische berekening veel algemeener dient voor te komen, besluit ik met het vriendelijk verzoek aan de lezers om eens naar *Blyxa*'s uit te kijken. Op het hierbij gevoegde nagenoeg „witte” kaartje (fig. 3) komt de schromelijke verwaarloozing van het geslacht *Blyxa* door de botanisten-verzamelaars al heel sterk tot uiting. Buiten Insulinde zijn nog andere soorten bekend, van welke sommige herkenbaar zijn aan de éénslachtige bloemen, andere weer aan de 9 (?soms 8) meeldraden. Ook daarop dient men dus te letten.

Het herbarium te Buitenzorg zou gaarne nadere gegevens omtrent de verspreiding der beide soorten ontvangen. Materiaal, gedroogd of frisch, zal met erkentelijkheid in ontvangst worden genomen, terwijl porto-onkosten op verzoek als gewoonlijk zullen worden vergoed. Mogelijk, zelfs waarschijnlijk, zullen dan nog wel andere soorten van het geslacht *Blyxa* in den Archipel gevonden worden.

Wie heeft er een paar vieze handen voor over om te helpen het verspreidingskaartje zwart te maken?

C. G. G. J. VAN STEENIS.

DE KLAMPIAU

(HYLOBATES CONCOLOR S. Müll., H. MÜLLERI Martin).

Toen ik tijdens mijn verlof in het bezit kwam van het beroemde drie-deelige werk van Dr OSKAR en Frau MAGDALENA HEINROTH: Die Vögel Mitteleuropas, rijpte het plan bij mij, om na terugkeer in Indië te trachten door middel van foto's verschillende gelaatsuitdrukkingen van dieren vast te leggen en door voortdurende waarnemingen een antwoord te vinden op het „waarom” van hun doen en laten.

Het eerste studieobject was een jonge merbak (*Pycnonotus goiaver analis* [HORSE.]), die vermoedelijk uit het nest gevallen was en mij door den tuinman werd gebracht. Het beestje sperde goed en met een pincet werd het gevoerd met stukjes wurm, welke gretig werden aangenomen. 's-Nachts sliep het in een kunstnestje van watten en na eenige dagen kreeg ik visioenen van een volmaakt tamme vogel, waarvan tal van fotografische opnamen konden worden gemaakt. Maar . . . ik ben geen HEINROTH en ik bezit diens „tangan dingin” niet; het plotselinge verscheiden van het lieve vogeltje, maakte — althans voorloopig — een einde aan mijn voornemen. Latere pogingen met een jonge beo en een jonge moesa ng slaagden ook niet; eerstgenoemde stierf aan een stuip, laatstgenoemde kwam met zijn kop tusschen een dichtslaande deur en eindigde op die manier zijn leven.

Toen zond een collega uit Sanggau mij een jonge vrouwelijke klampiau, van het licht gekleurde soort (parelgrijs), die door mijn vrouw met allerlei lieve naampjes werd overloden. „Petiteke” had haar intrede in ons leven gedaan en